

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1985
Σελ. 519-526

ΤΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΣΤΟΝ ΜΥΛΟ

Ἐκείνην τὴν βραδιὰν εἶχε μείνει διὰ νὰ φυλάξῃ τὰ κορίτσια τὴν νύκτα, ὅπου εἶναι πάντοτε μυστήριον καὶ ἀβεβαιότης, ὁ μπαρμπα-Σταμάτης ὁ Καρδοπάκης. Ἦτο φαῖδρος καὶ πρόθυμος γέρων, μικρόσωμος, «παρηγοριὰ» τοῦ χωριοῦ. Ἦξευρεν ἐκάστοτε νὰ λέγῃ στὰ κορίτσια χίλια τραγούδια, ὄνειρα, παραμύθια. Παντοῦ τὸν εὔρισκες, παντοῦ ἦτο παρῶν, στὰ σπίτια, στὰ μαγαζιά, στὰ ξωκκλήσια, στὰ καλύβια. Ἐπινε ὁ ρακὶ ὅπου τοῦ ἔδιδες, καὶ ποτὲ δὲν σοῦ «χαλνοῦσε τὸ χατίρι» νὰ πάῃ μίαν ὥραν δρόμον, διὰ θέλημα. Ἐκεῖνο τὸ δειλινόν, καθὼς ἀνέβαινε τὸ βουνὸν πρὸς τὰ ἐπάνω, εἶχε περάσει ἀπὸ τὸν μύλον τοῦ Αντώνη τῆς Σάββαινας, κάτω στὰ Βουρλίδια, εἰς τὴν βαθεῖαν κοιλάδα τὴν σύσκιον καὶ ὑγρὰν δι' ὅλου τοῦ ἔτους. Κ' ἐκεῖ κάτι εἶχεν ἰδεῖ καὶ ἀκούσει. Ὅταν ἔφθασεν, εἶπε τὰ μαντάτα στὰ δύο κορίτσια, στὴν Σοφίαν τὴν νεαρὰν χήραν, καὶ τὴν Λουκρητίαν τὴν νεαρὰν ἀδελφὴν τῆς· κ' αἱ δύο χαριτωμέναι κόραι τὸν ἐκράτησαν διὰ συντροφίαν, νὰ κοιμηθῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, εἰς τὸν μύλον μαζί τους, διὰ συντροφίαν καὶ παρηγοριάν. Ἀπὸ μύλον εἰς μύλον εἶχεν ἐκδουλεύσεις ὁ Σταμάτης. Ἡ Σοφία εἶχεν ὑπανδρευθῆ μόλις πρὸ τριῶν ἐτῶν, ὅταν ἦτο δεκαοκτῶ χρόνων. Ἦσαν ὀρφαναί, καὶ εἶχον ἀνατραφῆ εἰς ἄλλον τόπον, ἀν καὶ κατήγοντο ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος. Εὐρέθησαν χωρὶς προστάτην, καὶ ὅταν ἐπαρουσιάσθη διὰ τὴν Σοφίαν ἀνέλπιστος γαμβρός, παραπάνω ἀπὸ ἐξήντα χρόνων, καλοκαμωμένος καὶ ἀκμαῖος, ὁ Μανώλης τοῦ Ἀγάλλου, αὐτὴ τὸν ἐπῆρεν, ἀν καὶ δὲν τὸν ἤθελε. Τί νὰ κάμη; Φτώχεια, ὀρφάνια, ἐρημία. Ὁ Μανώλης εἶχε σύνταξιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν (ὅπου εἶχε ζήσει 30 χρόνια ὡς λεμβοῦχος), — καταθέσεις εἰς τὸ Κρεντὶ Λυονναί, καὶ προσέτι, ὅταν μετὰ τόσα χρόνια ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα, εὔρεν ἀρκετὰ πατρικά του κτήματα, χερσωμένα καὶ καταπατημένα, κ' ἐξώδευσε πολλὰ διὰ νὰ τὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ καλλιεργήσῃ. Τὸν ἐφώτισεν ὁ Θεός, ὅταν ἐνυμφεύθη τὴν Σοφίαν, καὶ τῆς τὰ «ἔκαμεν ὅλα ἐπάνω τῆς». Οἱ συγγενεῖς τοῦ ἐγόγγυσαν διὰ τοῦτο, ἀλλὰ τί τοὺς ἔπταιεν ἡ πτωχὴ Σοφία; Ἄς μὴν ἐγύρευεν ὁ Ἀγάλλος πανδρειά.

Ὁ Μανώλης ἔζησε δύο χρόνια καὶ ἀπέθανεν. Ἡ Σοφία τὰ ἐκληρονόμησεν ὅλα, μαζί καὶ τὸν μύλον αὐτόν, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνακαινίσῃ ἐσχάτως ὁ μακαρίτης. Ἐκεῖ ἔμειναν ἐπὶ ἐβδομάδας, τὸ φθινόπωρον ἐκεῖνο, αἱ δύο ἀδελφαί. Εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχον συντροφίαν, διότι ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι νερόμυλοι εἰς τὸ ρέμα τῆς Κεχριάς. Ἐκεῖ, τὸν κατήφορον, ἦτον ὁ μύλος τῆς

Μοσχαδῶς τῆς χήρας, ὁ μύλος τοῦ Δήμου τοῦ Μανιάτη. Ἀλλ' αἱ ἐργασίαι ὠλιγόστευσαν, κ' οἱ γείτονες ἔφυγαν. Ἐλείπαν τὸν περισσότερον καιρὸν, καὶ τὰ «δυὸ κορίτσια» ἐξηκολούθουν νὰ μένουν πάντοτε ἐκεῖ, μὴ ἔχουσαι ποῦ ἄλλοῦ νὰ κλίνουν τὴν κεφαλὴν, διότι οἱ συγγενεῖς τοῦ Ἀγάλλου εἶχον ἀποπειραθῆ (μετὰ τὴν κηδεῖαν) νὰ καταλάβωσι τὴν οἰκίαν, κ' ἐνήργησαν νὰ σφραγισθῆ ἡ θύρα καὶ ἡ ὑπόθεσις, εἰς τὰς χεῖρας τῶν δικολάβων καὶ τῶν δωροφάγων, ἔμενεν ἀκόμη «ἐγκρεμῆς». Ἐκεῖ λοιπὸν εἶχον ἀναγκασθῆ νὰ κλεισθοῦν, εἰς τὸν μύλον.

Ἐκεῖ τὰς ἡῤεν ὁ Σταμάτης ὁ Καρδοπάκης, καὶ ἀφοῦ τὲς εἶπε τί εἶχε μάθει, τὸν ἐκράτησαν νὰ κοιμηθῆ ἐκεῖ. Ἀφοῦ ἐσταμάτησαν τὸν μύλον, κ' ἐπῆραν τὸ «ἐξάγι»* ἀπὸ τὸ τελευταῖον ἄλεσμα τῆς ἡμέρας, ἐκάθισαν νὰ δειπνήσουν ἐλιές, τυρὶ καὶ πλακόπιτταν* ὀπτῆν, τὴν ὁποῖαν εἶχε ψῆσει εἰς ὀλίγα λεπτά, ἀνάψασα φωτιὰν ἐν ὑπαίθρῳ, ὡς εἶδος ἐστίας ἢ καμίνου, κατὰ τὸ πρόθυρον τοῦ κτιρίου, ἢ Λουκρητία. Κατόπιν ὁ μικρὸς γέρον ἤρχισε νὰ διηγῆται παραμῦθια χειμερινά, καὶ ν' ἀπαγγέλλῃ αἰσθηματικὰ δίστιχα. Αἱ δύο κόραι, μὲ τὸ πλέξιμόν τους εἰς τὸ στέρον, τὸν ἤκουον μὲ τὸ ἐν αὐτῖ κ' ἐγέλων χωρὶς ὄρεξιν. Ὁ Σταμάτης ἔψαλλε καὶ τραγοῦδια ἀνάμεσα*, διὰ νὰ τὰς κάμῃ νὰ διασκεδάσουν καὶ ἀποσπάσῃ τὸν νοῦν των ἀπὸ τὴν τυραννοῦσαν σκέψιν. Διότι ἦτο διωγμὸς ἐναντίον των ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν τοῦ μακαρίτου, καὶ ἄλλαι ἀκόμη σκευωρίαι καὶ ραδιουργίαι. Τέλος ὁ γερο-Σταμάτης ἐνύσταξεν· αἱ δύο ἀδελφαί, ἂν καὶ δέν εἶχον ὕπνον, ἐσηκώθησαν κ' ἔκαμαν τὴν προσευχὴν των ἐμπρὸς εἰς τὸ Τριμόρφι (εἰκόνα φέρουσαν τὸν Χριστόν, τὴν Παναγίαν καὶ τὸν Πρόδρομον) ὑπὸ τὸ ἀναμένον κανδήλι, ὅπου ἔφεγγε γλυκὰ ἐκεῖ εἰς τὴν ἐρημικὴν φωλεάν των.

Ἐστρωσαν σινδόνα καὶ βελέντζαν διὰ τὸν Σταμάτην, ἐπὶ τοῦ μικροῦ σανιδώματος, ἄνω τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων βαθμίδων τοῦ μικροῦ πατώματος. Αὐταὶ ἐπλάγιασαν ἐντεῦθεν τῆς θύρας, τῆς μὴ ἐχούσης θυρόφυλλα, ἐπὶ τοῦ ἰδίου δαπέδου. Ὁ γερο-Σταμάτης ἦτο καλὰ ἐκεῖ, διὰ νὰ εἶναι πλησιέστερα εἰς τὴν ἔξω θύραν, καὶ ν' ἀκούσῃ πάντα τυχὸν κρότον μέλλοντα ν' ἀκουσθῆ ἔξω. Ἐπειδὴ ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο ἄγρυπνος πάντοτε καὶ τὸν εἶχον ἐπονομάσει τινὲς «φύλακα τῶν κοριτσιῶν». Δίπλα εἰς τὸ μικρὸν πάτωμα ἦτο ἡ καθαυτὸ μηχανή, ὁ κύριος μύλος. Ὑποκάτω τοῦ πατώματος ἦτο ἡ διέξοδος τοῦ νερομύλου πρὸς τὸν κατήφορον, δυτικὰ, εἰς τὸ ρεῦμα.

*

**

Ὁ Καρδοπάκης εἶχεν ἀποκοιμηθῆ, καὶ ἀντὶ ν' ἀκούῃ αὐτὸς τοὺς κρότους τοὺς ἔξω, ἤκουον αἱ δύο κόραι τὸν ρογχαλισμὸν του. Ἐξω ἐφύσα λεπτὴ αὔρα, κ' ἠκούετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὁ θροῦς τῶν φύλλων. Ὁ μικρὸς χεῖμαρρος κατήρχετο μελαγχολικῶς ἀπὸ τὴν δροσερὰν σπηλιάν, παραπλεύρως καὶ ὀλίγον χαμηλότερα τοῦ παλαιοῦ ἐρήμου μοναστηρίου τῆς Κεχριάς, κ' ἐκελάρυνε τὴν νύκτα ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους καὶ τοὺς θάμνους, καὶ πότε ἔπιπτεν εἰς μικροὺς καταρράκτας μὲ ὀρμὴν, πότε

ἔστρωνετο εἰς μαλακὸν ρεῖθρον ὡς ἔλαιον ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ τῶν χαλίκων. Καβούρια καὶ χέλια μικρὰ θὰ ἠδύνατο νὰ ψαρεύσῃ ἐκεῖ τὴν ἡμέραν εὐκαιρῶν ἄνθρωπος. Τὰ δένδρα ἔσμιγον εἰς τρυφερὰς περιπτύξεις ἐκεῖ τὴν νύκτα, καὶ ὁ κισσὸς καὶ τὸ κλῆμα ἀνερριχῶντο εἰς τὰ ὕψη τῶν κλάδων, καὶ καρποὶ μελαμβριθεῖς ἐκρέμαντο εἰς τὰ ἀκροκλώνια, διὰ νὰ δίδεται τροφή εἰς ὅλα τὰ πτερωτὰ καὶ τὰ ὄρνεα, τὰ ἐπικαλούμενα τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Καὶ θνητὸς ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο ν' ἀναβῆ ἐκεῖ, οὐδὲ νὰ καταβῆ, ἐκτὸς ἂν ἦτον οὐρανοπετῆς. «Οὐδέ κεν ἀμβραῖη βροτὸς ἀνήρ, οὐ καταβραῖη». Καὶ τ' ἄντρα τριγύρω ἐφύσων ὡς κινύραι τῆς νυκτὸς εἰς τὸ σκότος, κ' ἡ Ἥχῳ ἔμελλε τοὺς στρουφνοὺς διφορομένους χρησμούς της: «Ἐθέλω εἰπεῖν τί-τί; — Λέξον ὡς ἐρῶ-ἐρῶ»¹. Καὶ τὰ ἄστρα κατέφεγγον ὅλην τὴν κοιλάδα, ὡς μαγευμένα, καὶ *** ὁ Γαλαξίας, κ' ἡ Πήχη, καὶ ἡ Πούλια, καὶ τ' Ἀμάξι, καὶ οἱ δύο Ἀδελφοί, ὅπου τελευταῖοι ἐβασίλευον πέραν ἐκεῖ, εἰς τὰ καταμέλινα βουνὰ τῆς Στερεᾶς, εἰς τὸ ἀνάβαθρον τοῦ οὐρανοῦ, τὸ Πήλιον. Μόνον μία νεράιδα ἐρημική, βαθυπλόκαμος, ἀπετόλμα τὴν νύκτα καὶ κατήρχετο εἰς τὸ ρεῦμα, κ' ἐμπιστευομένη εἰς τὸ ἐχέμυθον τῆς νυκτὸς ἀπέβαλλε τὸν πέπλον, κ' ἐλούετο εἰς τὰ κρῦα νερὰ τοῦ λάκκου, τῆς στέρνας, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ μύλου, ἐπάνω τῆς στέγης. Καὶ δύο δειλὰ ὄμματα σατύρων, νεόπλαστοι βλαστοὶ τῆς αἰπολικῆς γενεᾶς, προέκυπτον διὰ μέσου τῶν κλάδων, ὕψηλὰ εἰς τὰ δένδρα, καὶ ἠγωνίζοντο ν' ἀνακαλύψωσι τὸ μυστήριον τῆς καλλονῆς ἐκεῖ εἰς τὸ σκότος. Καὶ τότε ἡ Ἥχῳ θὰ ἠδύνατο, καθὼς τὸ πάλαι, εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ Ἐρῶντος, νὰ ἐπαναλάβῃ: Ἐρῶ, ἐρῶ.

*

**

Ὁ Σταμάτης ὁ Καρδοπάκης δὲν εἶχε χορτάσει τὸν ὕπνον. Θὰ ἦτο μία μετὰ τὰ μεσάνυκτα καὶ ἡ Σοφία δὲν εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ἀκόμη — τόσον νέα εἶχε λάβει πικρὰν πείραν τοῦ κόσμου. Ἡ μικρὰ Λουκρητία εἶχε κλείσει τὰ ὄμματα, διότι ἦτο μόλις δεκαεπτὰ ἐτῶν καὶ δὲν εἶχε γνωρίσει ἀκόμη τὰ πάθη καὶ τὰ βάσανα. Εἰς τὰς ὥρας ἐκείνας τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς σιγῆς, ὅταν ἡ αὐρα ἢ ἐσπερινὴ εἶχεν ἀποκάμει νὰ πνέῃ καὶ ἄνεμος ὄρθριος δὲν ἐφύσα, καὶ ἦτο ζέστη φθινοπωρινή, διώκτρια τοῦ ὕπνου —καὶ τὰ ἄστρα, ὡς μαγευμένα, τρέμοντα ἔφεγγον ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὸ ἄπειρον— τότε ἠκούσθη θροῦς, κρότος μαλακός, ἐπαισθητὸς εἰς τὰ ὦτα τῆς Σοφίας. Ἠκούσθησαν ἀόριστοι ψιθυρισμοί, ἀμυδροὶ ἤχοι, ὡς ὀμιλῆαι ἀνθρώπων ἐν ὄνειρῳ. Ἡ νέα ἀνεσηκώθη ἐπὶ τοῦ προσκεφάλου της, στηρίζουσα εἰς τὸν βραχίονα τὴν παρειὰν καὶ ἠκροάσθη. Οἱ ψίθυροι, ἂν καὶ πολὺ ἤρεμοι, τῆς ἐφάνηκαν πράγματι ὑπαρκτοί, καὶ δὲν τὴν ἐπλάνα ἢ φαντασία, οὔτε τὴν ἐγέλων τὰ ὦτά της.

Ἀνελογίσθη τότε τί τῆς εἶχεν εἰπεῖ ὁ γερο-Καρδοπάκης, ὅταν ἔφθασε τὸ δειλινὸν εἰς τὸν μύλον. Εἰς τὰ Βουρλίδια, ἐκεῖ κάτω, ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου, ὅπου ἀπεῖχε μιᾶς καὶ πλέον ὥρας δρόμον ἀπεδῶ, ἐκεῖ ἦτο καταφύγιον καὶ τόπος συναντήσεως διὰ τοὺς ἄγυρω στὸν μύλον τῆς Σάββαινας, νέους κυνηγούς, διὰ μερικοὺς νεαροὺς βοσκούς τῆς νέας γενεᾶς, ὅπου ἐφύσων

αὐλὸν καὶ ἔψαλλον κινύραν, ἀκόμη καὶ διὰ ξεπεσμένα ἀρχοντόπουλα τῆς μικρᾶς πολίχνης, ὅπου ἠσυχολοῦντο εἰς «ἐργολαβίας»* καὶ ἐπιχειρήσεις ἐρωτικές. Ὁ γερο-Σταμάτης, ἂν δὲν ἠπατήθη, ἢ δὲν ἠθελε νὰ «πουλήσῃ δούλεψιν», εἶχεν ἀκούσει, εἰς τὸ πέρασμα του, σχέδια καὶ μηχανορραφίας μελετωμένας μεταξὺ τῶν νέων αὐτῶν, ἐξ ὧν εὔρε πέντε ἢ ἕξι συνηθροισμένους εἰς τὴν δροσερὰν κοιλάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Φαίνεται ὅτι ἐπρόκειτο, καθὼς ὑπόπτεισεν ἐκ τῶν ὅσα ἤκουσεν ὁ εὐθυμος γέρον, «γιὰ νὰ κλέψουν ἢ τὴν Σοφία ἢ τὴ Λουκρητία». Ἐγίνοντο δηλαδὴ μελέται περὶ ἀπαγωγῆς τῆς μιᾶς τῶν δύο ἀδελφῶν ὑπὸ τῶν ἐρωτύλων ἢ τῶν «κυνηγῶν» ἐκείνων. Καὶ εἰς τὰ συμβούλια ταῦτα ἦτο παρὼν, ὡς ἐμαρτύρει ὁ Καρδοπάκης, καὶ εἰς τῶν νεωτέρων συγγενῶν τοῦ μακαρίτου Ἀγάλλου, ἀνεψιὸς του ἐξ ἀδελφοῦ. Ἦτο μᾶλλον θετὸς υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλὰ τόσον χειρότερα. Διότι καὶ χρηματικῶς καὶ ἐρωτικῶς ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐνδιέφερετο εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Οἱ συγγενεῖς λοιπὸν τοῦ Ἀγάλλου, ὡς ἔλεγεν ὁ γερο-Σταμάτης, «εἶχαν τὴν οὐρά τους μέσα σ' αὐτὴ τὴ βρωμοδουλειά». Εἶχον διπλοῦν συμφέρον, νὰ δυσφημισθῇ ἡ νεαρὰ χήρα, διὰ νὰ καταφάγουν αὐτοὶ τὴν κληρονομίαν.

Ἡ Σοφία ἔτεινεν ἰσχυρῶς τὰ ὦτα, καὶ οἱ ψίθυροι ἐγίνοντο εὐκρινέστεροι. Τότε ἐσηκώθη σιγά, ἐπάτησε μὲ τοὺς πόδας γυμνοὺς δύο βήματα, καὶ ἤνοιξεν ἓν μικρὸν συρτάρι εἰς χαμηλὸν σκαμνοτράπεζον παρὰ τὸν τοῖχον.

Τὴν στιγμὴν ποὺ ἤνοιξε τὸ συρτάρι ἐνθυμήθη νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰ θεῖα. Ἐστράφη, κ' ἔκαμε τρεῖς σταυροὺς πρὸς τὸ εἰκόνισμα ὑπὸ τὸ τρέμον γλυκὺ φῶς τοῦ κανδηλίου, ὅπου ἐφαίνοντο ὡς ὄνειρον αἱ τρεῖς διαλάμπουσαι μορφαί. Εἶτα ἐπανεστράφη πρὸς τὸ ἔπιπλον, ἐβύθισε τὴν χεῖρα, κ' ἔλαβεν ἐκεῖθεν ἓν ρεβόλβερ.

Ἦτο τὸ περιστροφὸν τοῦ μακαρίτου τοῦ ἀνδρός της, ὅστις τὴν εἶχε νυμφευθῇ ἀπὸ ὄψιμον ἔρωτα, κ' ἐφάνη τόσον καλὸς πρὸς αὐτήν. Ἡ Σοφία τὸ ἐζύγισεν εἰς τὴν χεῖρα, ἐβεβαιώθη, ἂν καὶ τὸ ἤξευρεν, ὅτι ἦτο γεμᾶτον, ἐστάθη μίαν στιγμὴν, διὰ νὰ ἀκροασθῇ ἀκόμη. Δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἐξυπνήσῃ τὴν ἀδελφὴν της, ἥτις εἶχεν ἀποκοιμηθῇ πρὸ μικροῦ.

Ἐβάδισε τρία βήματα πρὸς τὴν θύραν τὴν ἄνευ παραθύρου, ὀπισθεν τῆς ὁποίας ἔρρεγεν ὁ γερο-Σταμάτης. Ἐκυψε, τοῦ ἔθιξε τὸν ὦμον, τὸν ἔσεισεν. Ὁ γέρον ἔβλεπε νεανικὰ ὄνειρα εἰς τὸν ὕπνον του. Μόλις ἠσθάνθη τὸ σεισίμον, ἐγύρισε νὰ στραφῇ ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρόν, κ' ἐμορμύρισε μὲ θρηνώδη φωνήν:

— Τί μὲ πικραίνεις, Κατερίνα, Κατερινάκι μου;... Γονάτισα, μοιρολόησα ἀπάνω στὸν τάφο σου, σὰ γυναῖκα... σοῦ εἶπα τόσα λυπητερὰ τραγούδια.

Ἐνθυμεῖτο τὴν μακαρίτισσαν τὴν γυναῖκά του, ὅπου τὴν εἶχε θάψει πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε παρηγορηθῇ διὰ τὴν στέρησίν της.

— Μπαρμπα-Σταμάτη σήκω!... ἤρθαν κείνοι πού ἔλεγε... Μᾶς περικύκλωσαν ἀπόξω.

Καὶ πάλι τὸν ἔσεισε σφοδρότερον εἰς τὸν ὦμον. Ὁ γερο-Σταμάτης ἔτριψε τὰ ὄμματα, ἔκαμε ν' ἀνασηκωθῆ, καὶ πάλιν ἔπεσεν εἰς τὸ πενιχρόν, σκληρὸν προσκέφαλον ἢ κεφαλή του. Ἐντοσοῦτω τὴν ἀνεγνώρισε.

— Τί μολογᾶς, Σοφία; τῆς εἶπε. Γλυκὸς ὁ ὕπνος τὴν αὐγή.

— Δὲν εἶναι ἀκόμη αὐγή, μπαρμπα-Σταμάτη, εἶπεν ἀγωνιῶσα ἢ Σοφία, μὰ εἶναι ἀπόξω, εἶναι... πού τὸ μάτι τους νὰ βγῆ!

— Καὶ τί θὰ καταλάβης νὰ τοὺς βγῆ τὸ μάτι, Σοφία; εἶπεν ἐμπνεόμενος εἰς ἀντιλογία, μὲ ὄλην τὴν νύσταν του, ὁ Καρδοπάκης. Μήπως θ' ἀποχτήσης ποτέ σου ἐσὺ τρία μάτια; Πάντα μὲ δυὸ μάτια θά 'σαι.

— Ἄχ! χρειάζονται τέσσερα μάτια τὴν ὥραν αὐτὴν, ἀπήντησε μὲ πάθος ἢ Σοφία.

Ἐκράτησε τὸν γέρον ἀπὸ τῶν δύο ὤμων, καὶ τοῦ εἶπε μὲ τόσον ἀπαλήν, ἀλλὰ καὶ λεπτὴν φωνήν, ὥστε καὶ κωφὸς θὰ ἤκουε:

— Ἀκούς, γέρο;... ἤρθαν ἐκεῖνοι, νὰ μᾶς κλέψουν τὴν Λουκρητία, ἢ νὰ μᾶς πάρουν τὸν μύλο καὶ τὰ κτήματα... Ἔχω ἐδῶ τὸ ρεβόλβερο... Σήκω, νὰ ἰδοῦμε τί θὰ κάμωμε... μὴ μᾶς σπάσουν τὴν πόρτα, γερο-Σταμάτη.

Ὁ γέρον ἔτριψε τὸ μέτωπον, τὴν κεφαλὴν, καὶ τοὺς κροτάφους του, καὶ εἶπε:

— Τότε, σιωπή. Μὴ μᾶς ἀκούσουν... Τσιμουδιά μὴ βγάλης... γιὰ νὰ νομίζουν πῶς δὲν εἶν' ἐδῶ κανεῖς.

— Ἄ! ὅσο γι' αὐτό, εἶπεν ἢ Σοφία, θὰ μπορούσαμε νὰ κάμωμε τὸν ψόφιο, μπαρμπα-Σταμάτη. Τί σὲ θέλαμε σένα;... Μπάρμπα, νὰ φύγης. Νὰ φερθοῦμε...

— Ἀμέσως! ἀλέστα*! βάρ' τα, χάλασ' τα! ἔκραξε τότε ὁ Καρδοπάκης καὶ ἀνεπήδησεν ἀπὸ τὴν στρωμνὴν του.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐξυπνήσει κ' ἢ Λουκρητία, ὡς νὰ τῆς ὠμίλησέ τις καθ' ὕπνον εἰς τὸ ὠτίον καὶ νὰ τῆς εἶπε: Σήκω. Ἐσηκώθη, ἔτριψε τὰ μάτια της, κ' εἶπε:

— Τί τρέχει;

*

* *

Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἔλθει πράγματι ἔξωθεν τοῦ μύλου, κ' ἡ Σοφία δὲν εἶχεν ἀπατηθῆ εἰς τὴν ἀυπνίαν της. Ἦσαν τρεῖς νέοι κρατοῦντες τουφέκια, ὁ Κῶστος ὁ Κ., ὁ Ἀντώνης ὁ Β. καὶ ὁ Ἀλέκος ὁ Π., δημοδιδάσκαλος «ἀριστοβάθμιος» τῆς νέας ἐποχῆς. Ἐξ αὐτῶν ὁ πρῶτος ἴσως εἶχε μέσα του σκοπὸν καὶ ἀπόφασιν, τῇ βοηθείᾳ τῶν φίλων του, τοὺς ὁποίους εἶχε κατηχήσει, ν' ἀρπάσῃ τὴν Λουκρητίαν, νὰ τὴν στεφανωθῆ λάθρα, καὶ νὰ λάβῃ τὴν προικὰ της διὰ ψυχολογικῆς βίας ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τῆς Σοφίας ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ μακαρίτου. Ὁ δεύτερος, ὅστις ἦτο συγγενῆς τοῦ ἀποθανόντος, μὲ ἀπροθυμίαν ἐφαίνετο νὰ ἐπινεύῃ εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο, μὲ τὴν πλαγίαν σκέψιν νὰ στενοχωρήσῃ τὴν Σοφίαν, διὰ νὰ «τὸ κάμη χειρότερα», ὡς ἔλεγεν. Ὁ τρίτος ἤρχετο ἀπλῶς διὰ «ρομάντζα», ὅπως λάβῃ πεῖραν πῶς κλέπτονται τὰ κορίτσια.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὅταν εἶχε σηκωθῆ ἡ Λουκρητία, ἠκούσθη βραδὺς καὶ μελετημένος κτύπος εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐκεῖνος, ὅστις εἶχε κρούσει τὴν θύραν, ἐφαίνετο ὅτι ἐκτύπα ἄλλον τόσον ἢ καρδιά του, καὶ δὲν ἦτο πρόθυμος νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κτύπον δευτέραν καὶ τρίτην φορὰν. Ἐντούτοις μετὰ δύο λεπτὰ δευτέρος κτύπος ἠκούσθη, ἀκόμη μαλακώτερος.

Εἰς τὸν κτύπον τοῦτον ἀπήντησεν ἄλλος κρότος, γνώριμος εἰς ὅλων τὰς ἀκοάς. Ἡ Σοφία ἔσυρε τὴν σκανδάλην τοῦ πιστολίου της καὶ ἀνεσήκωσε τὸν λύκον.

Συγχρόνως ἠκούσθησαν ψιθυρισμοὶ ἔξωθεν, ὡς νὰ συνεννοοῦντο μεταξύ των οἱ πολιορκηταί. Κάτωθεν τοῦ μικροῦ πατώματος πρὸς τὸν τοῖχον ἤχησεν ἀλλόκοτος, ἀσυνήθης κρότος.

Ἡ Σοφία ἔβαλε τὸν δάκτυλον στὸ στόμα καὶ ἀκουσίως ἐγέλασε.

— Τὴν φτερωτὴ... Τὴν φτερωτὴ σπάζουν· γιὰ νὰ μποῦν ἀπ' τὴ μυλότρυπα.

— Ἐκεῖ εἶναι διαβολότρυπα, εἶπεν ὁ γέρον Σταμάτης.

Καὶ συγχρόνως χωρὶς νὰ συμβουλευθῆ τὰς δύο κόρας, ἔβαλεν ἀγρίαν φωνήν:

— Μωρέ, τί κόσμος εἶν' ἐδῶ; Στοιχεῖα ἦρθαν ἀπόξου, νὰ μᾶς φοβερίζουν; Ἐορκίζω σε, Σατανᾶ... δῶσ' μου τὸ τουφέκι νὰ ρίξω. Ἄνοιξε τὸ παράθυρο, ψηλά, ψηλά, ἀπ' τὸν φεγγίτη ἐκεῖ!...

Ἡ θεατρικὴ αὕτη κραυγὴ ἔσχε τὸ ἀποτέλεσμά της. Πρῶτος ὁ δημοδιδάσκαλος ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀποχωρήσεως. Δεύτερος τὸν ἐμμήθη ὁ συγγενῆς τοῦ μακαρίτου, καὶ τελευταῖος ἔφυγεν, ἅμα εἶδεν ὅτι ἀπεμονώθη, ὁ Κ., ὁ ἐπιχειρηματίας καὶ ἐραστής τῆς Λουκρητίας. Καὶ οὕτως

ἐφηρμόσθη καὶ ἐδῶ, ὅπως πάντοτε, τὸ Εὐαγγελικόν: Καὶ ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

(1914)

1. Ἡ ἔννοια τοῦ ἀρχαίου ἐπιγράμματος εἶναι: Εἶπέ ὅτι τὴν ἀγαπῶ – θὰ τὸ πῶ.